

IJTIMOIIY-GUMANITAR SOHADA ILMIIY-INNOVATION TADQIQOTLAR

ILMIY METODIK JURNALI

ISSN 3060-5059

VOL.3 № 5

2026

SHIFOKOR MA'NAVIYATINI YUKSALTIRISHDA IJTIMOYIY-MADANIY TADBIRLARNING PSIXOLOGIK DETERMINANTLARI

Yunusov Ravshan Alimjanovich

Kamoliddin Behzod nomidagi Milliy rassomlik va dizayn instituti, birinchi prorektor

Annotatsiya

Mazkur maqolada shifokorlar ma'naviyatini yuksaltirishda ijtimoiy-madaniy tadbirlarning o'rni va ularning psixologik determinantlari tadqiq etiladi. Shifokorlik faoliyatida uchraydigan kasbiy deformatsiya hamda "hissiy yonish" sindromining oldini olishda madaniy muhitning ta'sir mexanizmlari yoritilgan. Tadqiqot natijalari shifokor shaxsining emotsional barqarorligi va kasbiy etikasi shakllanishida san'at, ma'rifat hamda jamoaviy tadbirlarning muhim psixologik drayver vazifasini bajarishini asoslaydi.

Kalit so'zlar: shifokor ma'naviyati, ijtimoiy-madaniy tadbirlar, psixologik determinantlar, kasbiy deformatsiya, empatiya, hissiy yonish, korporativ madaniyat, refleksiv tahlil.

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ДЕТЕРМИНАНТЫ СОЦИАЛЬНО-КУЛЬТУРНЫХ МЕРОПРИЯТИЙ В ПОВЫШЕНИИ ДУХОВНОСТИ ВРАЧА

Юнусов Равшан Алимджанович

Национальный институт художеств и дизайна имени Камолитдина Бехзода, первый проректор

Аннотация

В статье исследуется роль социально-культурных мероприятий в повышении духовности врачей, а также их психологические детерминанты. Освещаются механизмы влияния культурной среды на предотвращение профессиональной деформации и синдрома эмоционального выгорания в медицинской деятельности. Результаты исследования показывают, что искусство, просветительская деятельность и коллективные мероприятия выступают важными психологическими драйверами формирования эмоциональной устойчивости и профессиональной этики личности врача.

Ключевые слова: духовность врача, социально-культурные мероприятия, психологические детерминанты, профессиональная деформация, эмпатия, эмоциональное выгорание, корпоративная культура, рефлексивный анализ.

PSYCHOLOGICAL DETERMINANTS OF SOCIO-CULTURAL ACTIVITIES IN ENHANCING PHYSICIANS' SPIRITUALITY

Yunusov Ravshan Alimjanovich

Kamoliddin Behzod National Institute of Fine Arts and Design, First Vice-Rector

Abstract

The article examines the role of socio-cultural activities and their psychological determinants in enhancing physicians' spirituality. It highlights the mechanisms through which the cultural environment helps prevent professional deformation and burnout syndrome in medical practice. The findings demonstrate that art, educational activities, and collective events serve as important psychological drivers in developing emotional stability and professional ethics among physicians.

Keywords: physicians' spirituality, socio-cultural activities, psychological determinants, professional deformation, empathy, emotional burnout, corporate culture, reflective analysis.

Bugungi kunda O'zbekistonda amalga oshirilayotgan tub islohotlarning eng muhim yo'nalishlaridan biri — inson qadri va uning manfaatlarini ta'minlashdir. Ayniqsa, sog'liqni saqlash tizimini mutlaqo yangi bosqichga ko'tarishda shifokorlarning nafaqat professional bilimi, balki ularning ma'naviy-axloqiy qiyofasi masalasiga davlat darajasida e'tibor qaratilmoqda. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning "Tibbiyot xodimlarining kasbiy malakasini rivojlantirish va ularni ijtimoiy himoya qilishni yanada kuchaytirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarorlari hamda sohadagi boshqa me'yoriy hujjatlarda shifokorlarning madaniy-ma'rifiy darajasini oshirish, ularning munosib ishlashi va dam olishi uchun sharoit yaratish ustuvor vazifa qilib belgilangan. Tibbiyot sohasi inson hayoti bilan bevosita bog'liq bo'lganligi sababli, bu kasb egalaridan yuksak psixologik chidamlilik va ma'naviy poklik talab etiladi. Biroq kundalik ish faoliyatidagi yuqori emotsional yuklama, og'ir bemorlar bilan

muloqot va kasbiy “yonish” holatlari shifokorning ma’naviy resurslarini kamaytirishi mumkin. Shu bois shifokor ma’naviyatini yuksaltirishda ijtimoiy-madaniy tadbirlarning psixologik ta’sir mexanizmlarini (determinantlarini) ilmiy asosda o’rganish o’ta dolzarb hisoblanadi. Tibbiyot etikasi va deontologiyasi masalalari Abu Ali ibn Sino merosidan boshlab zamonaviy psixolog olimlar tomonidan tadqiq etilgan. Ammo Yangi O’zbekiston sharoitida ijtimoiy-madaniy tadbirlarni (teatr, muzey, jamoaviy ma’rifiy kechalar) shifokor ruhiyatidagi ma’naviy tiklanish nuqtasi sifatida psixologik determinantlar prizmasida o’rganish tizimli tahlilni talab etmoqda [1; 2–3-b].

Shifokor shaxsining ma’naviy kamolotida ijtimoiy-madaniy tadbirlarning tutgan o’rmini psixologik jihatdan asoslash hamda qonunchilikda belgilangan ma’naviy-ma’rifiy islohotlarning amaliy ahamiyatini ochib berish tadqiqotning asosiy maqsadi hisoblanadi. Shuningdek, shifokor ma’naviyatining tarkibiy qismlarini va unga ta’sir etuvchi huquqiy-ma’naviy omillarni tahlil qilish, ijtimoiy-madaniy tadbirlarning shaxs ruhiyatiga ta’sir etuvchi asosiy determinantlarini aniqlash, madaniy muhit orqali shifokorlarda kasbiy deformatsiyaning oldini olish mexanizmlarini ko’rsatib berish hamda tibbiyot muassasalarida sog’lom psixologik va ma’naviy muhitni shakllantirish bo’yicha tavsiyalar ishlab chiqish muhim vazifalardan biridir.

Psixologiya fanida ma’naviyat shaxsning qadriyatlar tizimi, axloqiy prinsiplari va dunyoqarashi yig’indisi sifatida qaraladi. Shifokor faoliyatida ma’naviyat shunchaki nazariy tushuncha emas, balki har bir bemor bilan muloqotda namoyon bo’ladigan amaliy jarayondir. Shifokor ma’naviyatining asosiy psixologik qirralariga quyidagilarni kiritish mumkin: insonparvarlik (gumanizm) — bemorga faqat “kasallik tashuvchi” sifatida emas, balki oliy qadriyat deb qarash; mas’uliyat — o’z qarorlarining oqibatini anglash va bemor taqdiriga daxldorlik hissi; sabr va chidamlilik — murakkab vaziyatlarda o’z emotsiyalarini boshqara olish qobiliyati [2; 28–29-b].

Globalashuv va tibbiyotning raqamlashtirilishi sharoitida “shifokor – bemor” tizimida insoniy munosabatlarning tanazzulga uchrashi xavfi mavjud bo’lib qolmoqda. Shifokor ma’naviyati — bu shunchaki axloqiy qoidalar to’plami emas, balki tibbiyot xodimining kasbiy faoliyatini boshqaruvchi ichki psixologik filtrdir. Ijtimoiy-madaniy tadbirlar ushbu filtrni tozalash va rivojlantirishning asosiy vositasi bo’lib xizmat qiladi, degan fikrni ilgari surish mumkin.

Psixologik determinantlar — bu shaxsning ma’naviy qiyofasini belgilovchi ichki va tashqi omillardir. Ma’naviy-ma’rifiy tadbirlar orqali quyidagi determinantlarga ta’sir ko’rsatish mumkin:

- Kognitiv-motivatsion determinantlar — tadbirlar shifokorda o’z-o’zini rivojlantirishga bo’lgan ehtiyojni uyg’otadi. San’at yoki tarix bilan aloqa qilish shifokorning intellektual salohiyatini va kasbiy missiyasini chuqurroq anglashiga (refleksiya) yordam beradi.

- Affektiv-emotsional determinantlar — shifokorlar har kuni inson azobi va o’limi bilan yuzlashadi. Madaniy tadbirlar (musiqa, teatr, rassomlik) “emotsional katarsis” (ruhiy poklanish) vazifasini o’tab, to’planib qolgan salbiy energiyani ijobiy tomonga yo’naltiradi [3; 728–729-b].

- Aksiologik determinantlar — ma’naviy tadbirlar shifokorning qadriyatlar tizimini tartibga soladi. Bunda bemorga faqat “obyekt” sifatida emas, balki oliy qadriyat sifatida qarash shakllanadi.

Ilmiy nuqtai nazardan tadbirlarning shifokor ruhiyatiga ta’siri quyidagi bosqichlarda ro’y beradi:

1. Desensibilizatsiya (ta’sirchanlikni kamaytirish) — tibbiy stress va o’limga nisbatan paydo bo’lgan loqaydlik (psixologik himoya) madaniy tadbirlar orqali yumshatiladi. San’at insonni hissiy uyg’oqlik holatiga qaytaradi.

2. Guruhli identifikatsiya — jamoaviy madaniy safarlar shifokorlar o’rtasidagi “vertikal” (rahbar-xodim) va “gorizontal” (hamkasblar) to’siqlarni olib tashlaydi. Bu esa ish joyida sog’lom psixologik iqlimni yaratadi.

3. Estetik tahlil — go’zallik va uyg’unlikni his qilish (masalan, muzey eksponatlari orqali) shifokorning klinik fikrlash doirasini kengaytirib, unda “shifokorlik san’ati”ga bo’lgan hurmatni oshiradi.

Shifokor ma’naviyatining eng katta dushmani — bu kasbiy deformatsiya (shafqatsizlik, diqqatning susayishi, tushkunlik)dir. Shu nuqtai nazardan ijtimoiy-madaniy tadbirlar psixologik himoya mexanizmlarini optimallashtirishga, shaxsning kreativligini (ijodkorligini) oshirishga hamda hayotning mazmuni va maqsadini yangilashga (ekzistensial motivatsiya) yordam berishini qayd etish mumkin.

Tibbiyot xodimlari orasida eng ko’p kuzatiladigan “emotsional burnout” (hissiy yonish) sindromi bevosita ma’naviy ruhiyatning pasayishiga olib kelishi mumkin. O’tkazilgan psixologik tadqiqotlar shuni ko’rsatadiki, charchagan shifokorda bemorga nisbatan loqaydlik (depersonalizatsiya) kuchayadi. Bu esa ma’naviy inqirozning boshlanishidir. Aynan shu nuqtada ijtimoiy-madaniy tadbirlar “psixologik quvvatlovchi” sifatida zarur bo’lib, motivatsion xarakter kasb etadi.

Psixologik nuqtai nazardan birgalikda tashkil etilgan madaniy sayohatlar yoki bayram tadbirlari shifokorlar o'rtasidagi "psixologik to'siqlar"ni olib tashlaydi. Jamoada shakllangan ijobiy muhit (korporativ ruh) har bir xodimning ma'naviy mas'uliyatini oshirishga xizmat qiladi. Shifokor o'zini yolg'iz his qilmaydi, balki umumiy bir oliy maqsad yo'lidagi jamoaning a'zosi sifatida anglaydi. Ma'naviy inqiroz ko'pincha "ma'naviy ehtiyojlar" va "kundalik mehnat" o'rtasidagi nomutanosiblikdan kelib chiqadi. Agar shifokor faqat texnik funksiyalarni bajarsa va madaniy-ruhiy oziqa olmasa, unda ichki bo'shliq yuzaga keladi. Uni oldini olish uchun esa ommaviy tadbirlarni rivojlantirish muhim omil sifatida xizmat qiladi.

Jumladan:

1. Ma'naviyat — kasbiy muvaffaqiyat poydevori. Shifokor ma'naviyati uning nafaqat shaxsiy sifati, balki davolash jarayonining samaradorligini belgilovchi strategik omildir. Bemorning shifokorga bo'lgan ishonchi bevosita mutaxassisning axloqiy qiyofasi va muloqot madaniyatiga bog'liq.
2. Psixologik determinantlarning kuchi. Ijtimoiy-madaniy tadbirlar (teatr, muzey, adabiy kechalar) shifokor ruhiyatida refleksiya, empatiya va emotsional katarsis kabi muhim jarayonlarni qo'zg'atadi. Bu esa shifokorga o'z kasbiy faoliyatiga yangicha, insonparvarlik prizmasi orqali qarash imkonini beradi.
3. Kasbiy deformatsiyaga qarshi qalqon. Muntazam tashkil etiladigan madaniy tadbirlar shifokorlarni tibbiyot sohasidagi eng katta xavf — hissiy "yonish" va loqaydlikdan asraydi. San'at va madaniyat bilan muloqot ruhiy charchoqni chiqarish va ichki resurslarni tiklashning eng samarali usuli hisoblanadi.
4. Jamoaviy jipslik. Ijtimoiy-madaniy tadbirlar tibbiyot muassasalarida sog'lom korporativ muhitni shakllantiradi. Hamkasblar o'rtasidagi norasmiy va madaniy muloqot ish jarayonidagi nizolarning kamayishiga va jamoaviy mas'uliyatning oshishiga xizmat qiladi.
5. Islohotlarning amaliy samarasi. O'zbekistonda shifokorlar ma'naviyatini yuksaltirish bo'yicha qabul qilinayotgan davlat dasturlari va qonunchilik hujjatlari faqat amaliy madaniy tadbirlar bilan uyg'unlashgandagina kutilgan natijani beradi [4; 127-b].

Yakuniy xulosa sifatida shuni aytish mumkin, shifokor ma'naviyatini yuksaltirish jarayoni uzluksiz bo'lishi lozim. Ijtimoiy-madaniy tadbirlar shunchaki dam olish vositasi emas, balki "shifokor — shaxs — ma'naviyat" zanjirini mustahkamlovchi asosiy psixologik drayver bo'lib xizmat qiladi. Zero, ma'naviyati yuksak shifokorgina xalqning ishonchini qozonadi va sog'lom jamiyat barpo etishda haqiqiy tayanch bo'la oladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Mirziyoyev Sh. M. Taraqqiyotga – faqat mashaqqatli va jasoratli mehnat orqali erishiladi // Yangi O'zbekiston gazetasi. – 2022-yil 21-dekabr.
2. Yunusov R. A., Ibragimov X. Ethical Ideals in Forming Spiritual-Moral Qualities of Future Doctors // Science and Innovation. – Toshkent, 2023-yil 30-sentyabr. – T. 9.
3. Yunusov R. A. Bo'lajak shifokorlarning ma'naviy-axloqiy sifatlarini shakllantirish // Science and Innovation. – Special Issue 16. – 2024. – T. 3. – B. 727–729.
4. Shlik S. V. va boshqalar. Bo'lajak shifokorning ma'naviy-axloqiy tarbiyasi: an'analar va zamonaviylik. – Rostov GMU nashriyoti, 2015. – № 5. – B. 126–130.